

UDK 659.3/.4(497.6)(049.3)
070.11(497.6)(049.3)

Primljeno: 17. 10. 2021.

Stručni rad
Professional paper

Vedada Baraković

PROLEGOMENA ZA STRATEGIJU SPREČAVANJA DALJE DEGRADACIJE NOVINARSKE PROFESIJE I MEDIJA

**(Enes Osmančević, Adis Šušnjar, *Integritet novinara
i transparentnost medija u Bosni i Hercegovini*,
Transparency International, Sarajevo, 2021)**

Povjerenje u medije i novinarstvo u kontekstu *sužavanja javnog prostora* za alternativna mišljenja i kritičku debatu kao i u kontekstu uspona *neliberalnih demokratija* i *izbornih autokratija*, sve je manje, pokazuju brojna istraživanja u svijetu. Politički i ekonomski pritisci na medije pridonose sve manjoj transparentnosti onoga čime se mediji i novinari bave, dok novinarstvo kao društvena praksa postaje sve manje važan akter u demokratskim procesima. Ukratko, ovo bi bile ključne oblasti koje autori prof.dr. Enes Osmančević i mr. sci. Adis Šušnjar analiziraju u knjizi u *Integritet novinara i transparentnost medija u Bosni i Hercegovini*. Knjiga je nastala kao rezultat teorijskog promišljanja i empirijskog istraživanja i sastoji se, pored *Uvoda* i *Zaključnih razmatranja*, od 5 poglavlja: "Uloga i položaj medija u BiH", "Politički klijentelizam u medijima i pritisci na medije", "Položaj novinara u BiH i ograničavanje novinarskih prava i sloboda", "Profesionalna organizovanost novinara" te "Prikaz rezultata istraživanja (anketa)". Knjiga je napisana na 96 stranica i sadrži 18 grafikona.

U uvodnom dijelu autori opisuju ključne karakteristike polja novinarstva u Bosni i Hercegovini navodeći da novinari ne mogu biti važni akteri demokratskih procesa u nedemokratskom okolišu. Medijski podsistem u BiH je etno-politički pristran i nespreman da djeluje u funkciji javnosti i omogući profesionalno i odgovorno novinarstvo, navode autori. Stoga je novinarska profesija nesigurna, slabo plaćena i malo

cijenjena, a povrh toga izložena pritiscima, progonima pa čak i prijetnjama ličnoj sigurnosti. Ove, polazne tvrdnje autori razrađuju u narednih pet poglavlja.

U *prvom poglavlju* autori najprije pojašnjavaju opći društveni kontekst u kome funkcioniра medijski podsistem u BiH. Pored složene administrativno-političke strukture, etničko-ideoloških razdjelbi, ekonomske nesigurnosti i vanjskih pritisaka, autori kao problem navode i problem medijskog tržišta. Mali broj stanovnika u BiH ima pristup relativno velikom broju medija koji dijele mali oglasni kolač, pišu autori. Stoga je većina medija upućena na finansiranje iz budžeta vlasti (direktno ili indirektno) što rezultira vazalnim odnosom a, kako autori kažu, javnost medije sve više percipira kao općinske/kantonalne oglašivače. Ni zakonodavni okvir ne unosi optimizam, navodi se u ovom poglavlju. Medijski zakoni jesu usklađeni sa evropskim standardima, ali njihova primjena je problematična, politički uslovljena i nedostatna. U posebno nepovoljnom položaju su javni emiteri koji već godinama posluju s gubitkom pri čemu je RTV taksa nepostojan, neefikasan i nedovoljan izvor finansiranja. Autori ukazuju na važnost postojanja i djelovanja javnih emitera kao neovisnih medija koje javnost finansira i koji treba da služe javnosti. To, navode autori, u BiH trenutno nije moguće upravo zbog političke kolonizacije i javnih medija i regulatornih tijela koja trebaju da ih nadziru. U ovom se poglavlju autori bave i transparentnošću medija. Transparentnost medija podrazumijeva brojne aspekte, a autori posebno ukazuju na problem transparentnosti vlasništva nad medijima. Konstatujući da je u BiH transparentnost vlasništva nad medijima jedan važnih problema, autori nude određene smjernice koje bi preduprijedile koncentraciju vlasništva nad medijima i vodile ka povećanju pluralnosti. U suprotnom, nastaviće se trend koncentracije vlasništva and medijima, kao i trend hiperkomercijalizacije, propadanja novinarstva i odustajanje od služenja javnosti, navode autori.

U drugom poglavlju autori iscrpno definiraju pojam klijentelizma. Autori kao najznačajniji indikator klijentelizma navode netransparentno finansiranje medija, posebno javnih medija. Kako ne postoje jasna pravila raspodjele javnih sredstava, tada dolazi i do neujednačenog finansiranja i podrške medijima. Uz finansijsko uslovljavanje, politički pritisci na novinare javljaju se kao zabrinjavajući trend, naročito usmjeren kao javnim emiterima ali i Regulatornoj agenciji za komunikacije. Time se zatvara krug kontrole nad protokom informacija, smatraju autori. Slična situacija odvija se i na lokalnom nivou, što sve pridonosi banalizaciji profesije i prećutnog pristajanja na (auto)cenzuru.

Položaj novinara u BiH i ograničavanje novinarskih prava i sloboda tema je koja počinje analizom cenzure i autocenzure u bh medijima. Premda ističu da cenzura i

autocenzura nije ekskluzivna pojava u BiH, autori navode da je zabrinjavajuće to što je autocenzura prećutno prihvaćena u brojnim medijima a što, u konačnici, reducira slobodu govora, povećava pristranost medija i pasivizira javnost. Ovo poglavlje završava analizom radnog statusa novinara. Autori navode poražavajuće podatke o kršenju prava iz radnih odnosa, počev od isplate plaća pa do prekarnog karaktera rada gotovo 40 % novinara. Navedeno profesiju novinara svrstava u red najlošije plaćenih zanimanja u BiH. Posebno se situacija pogoršala pojavom pandemije virusa Covid 19 kada su se novinari, kako navode autori, našli u rascjepu između dodatne obaveze da na vrijeme saznaju i dobiju informacije a, sa druge strane, našli su se pod režimom raznih restrikcija, pritisaka i ugrožavanja radnih mjesta.

Četvrto poglavlje bavi se profesionalnim organiziranjem novinara. Autori konstatiraju postojanje šest novinarskih udruženja i nepostojanje jedinstvenog sindikata novinara. Na entitetskim nivoima djeluju zasebni sindikati medijskih i grafičkih radnika a na nivou pojedinačnih organizacija sindikati djeluju uglavnom u okviru javnih emitera, kao zasebne organizacije, dok većina privatnih medija nema sindikalne organizacije.

Peto poglavlje obuhvata analizu istraživanja stavova novinara o njihovom položaju, pravima i slobodama a istraživanje je provedeno putem anketiranja novinara iz različitih vrsta medija i različitih dijelova BiH. Prvi poražavajući rezultat anketiranja odnosio se na to da je od 400 pozvanih novinara na anketiranje pristalo samo 80 njih. Rezultati su pokazali da je novinarska profesija u BiH opterećena mnogobrojnim problemima i da je već dugo vremena u ozbiljnoj krizi. Nije samostalna u odnosu na politiku, ovisi o finansijskoj pomoći političkih stranaka i robuje volji i željama vlasnika medija i političkih oligarhija zbog čega bi gotovo dvije trećine anketiranih novinara napustilo ovu profesiju

U zaključnim razmatranjima sublimirana su prethodna poglavlja kao i rezultati istraživanja uz konstataciju da se bez šireg društvenog angažmana neće moći spriječiti daljnja degradacija novinarske profesije i medija. Stoga bi, pišu autori, bilo nužno uspostaviti adekvatne medijske strategije, ojačati zakonodavne okvire i povećati opću transparentnost funkcioniranja medija i novinarstva. Međutim, autori kažu da bez novinarske solidarnosti i hrabrosti sve medijske strategije i zakoni neće imati nikakvu vrijednost.

Knjiga *Integritet novinara i transparentnost medija u Bosni i Hercegovini* pojavljuje se u vrijeme prijelomnih događaja koji će odrediti budućnost bosanskohercegovačke zajednice. Veliku odgovornost za razumijevanje ovih događaja, njihovo tumačenje i posredovanje do javnosti imaju mediji i novinari koji, kako je u ovoj

knjizi navedeno, rade u iznimno teškim uvjetima i pod snažnim pritiscima. Stoga je knjiga dodatno vrijedno i korisno štivo koje se može preporučiti kao važan doprinos proučavanju polja novinarstva u Bosni i Hercegovini ali i kao važan doprinos razumijevanju uloge i zadaće novinarstva danas. Metodološki jasno koncipirana knjiga može služiti kao temelj daljnjih istraživanja medija i novinarstva, a narativna pristupačnost svrstava je u poželjnu literaturu u novinarskoj i akademskoj zajednici. Za najširu publiku ovo je svjež i zanimljiv opis i objašnjenje zbog čega su mediji i novinari važni i zašto bi ih trebalo podržavati u njihovom traganju za istinom kao preduvjetu vraćanja demokratije u ruke naroda.

Adresa autorice
Author's address

Vedada Baraković
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
b.vedada@gmail.com